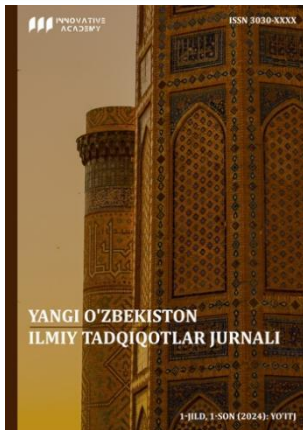

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA EMPATIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Gulmonova Guli Anvar qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi

gulmonovaguli75@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22089725>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 12-avgust 2026 yil
Ma'qullandi: 15-avgust 2026 yil
Nashr qilindi: 25-avgust 2026 yil

KEY WORDS

empatiya, empatik kompetensiya, boshlang'ich ta'lim, boshlang'ich sinf o'quvchilari, hissiy intellekt, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, kommunikativ kompetensiya, pedagogik imkoniyatlar, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, hamkorlik, muloqot, o'zaro hurmat, bag'rikenglik, mehr-oqibat, ijtimoiy ko'nikmalar, hissiy munosabat, pedagogik metodlar.

ABSTRACT

Mazkur maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning empatik qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari va samarali usullari yoritilgan. Empatiya shaxsning boshqa insonlarning his-tuyg'ularini anglash, ularning holatini tushunish, kechinmalariga befarq bo'lmaslik va tegishli munosabat bildirish qobiliyati sifatida pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Boshlang'ich ta'lim bosqichida empatiyaning shakllanishi o'quvchilarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishi, tengdoshlari va kattalar bilan ijobiy munosabat o'rnatishi, jamoada hamkorlik qilishi hamda nizoli vaziyatlarni konstruktiv hal etishiga xizmat qiladi. Tadqiqotda o'quvchilarda empatiyani rivojlantirishda o'qituvchining shaxsiy namunasi, ijobiy psixologik muhit yaratish, dialogik muloqot, rolli o'yinlar, badiiy asarlar asosida suhbatlar, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, guruhli va juftlikdagi faoliyat hamda hamkorlikka asoslangan pedagogik metodlarning imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, o'quvchilarning his-tuyg'ularini erkin ifodalashi, boshqalarning fikrini tinglashi va turli nuqtayi nazarlarni tushunishiga imkon beruvchi topshiriqlarning ahamiyati ochib berilgan. Empatiyani tizimli ravishda rivojlantirish orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida mehr-oqibat, hurmat, bag'rikenglik, mas'uliyat, o'zaro yordam va samarali muloqot kabi ijtimoiy-axloqiy sifatlarini shakllantirish mumkinligi asoslangan. Maqolada empatik kompetensiyani rivojlantirish zamonaviy ta'limning shaxsga yo'naltirilgan va ijtimoiy-emotsional yondashuvlari bilan uzviy bog'liqligi ta'kidlangan.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim jarayonining mazmuni va maqsadlari tobora takomillashib, o'quvchilarning nafaqat bilim va ko'nikmalarini, balki ularning ijtimoiy-emotsional rivojlanishini ta'minlashga ham alohida e'tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida bolaning shaxs sifatida shakllanishi, atrofdagilar bilan ijobiy munosabat o'rnatishi, o'z his-tuyg'ularini anglash va boshqalarning kechinmalarini tushunishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, boshlang'ich sinf o'quvchilarida empatiyani rivojlantirish zamonaviy ta'limning muhim pedagogik vazifalaridan biri hisoblanadi.

Empatiya insonning boshqa shaxsning his-tuyg'ulari, kechinmalari va ruhiy holatini anglash, uning nuqtayi nazarini tushunish hamda tegishli munosabat bildirish qobiliyatini ifodalaydi. Bolalik davrida empatik sifatning shakllanishi o'quvchilarning tengdoshlari va kattalar bilan samarali muloqot qilishiga, o'zaro hurmat va hamkorlik munosabatlarini o'rnatishiga, nizoli vaziyatlarni tinch yo'l bilan hal etishiga hamda ijobiy xulq-atvorni namoyon etishiga yordam beradi. Shu sababli empatiyani rivojlantirish o'quvchilarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini shakllantirishning muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi.

Boshlang'ich ta'lim jarayonida empatiyani rivojlantirish uchun o'qituvchining shaxsiy namunasi, samimiy va qo'llab-quvvatlovchi pedagogik muhit yaratishi, o'quvchilar bilan dialogik muloqotni yo'lga qo'yishi katta ahamiyatga ega. Shuningdek, rolli o'yinlar, badiiy asarlar asosida suhbatlar, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, guruhli va juftlikdagi topshiriqlar, hamkorlikka asoslangan mashg'ulotlar hamda turli kommunikativ mashqlardan foydalanish o'quvchilarning boshqalarning his-tuyg'ularini anglash va ularga mos munosabat bildirish qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Empatiyani shakllantirish jarayonida o'quvchilarga turli hayotiy va pedagogik vaziyatlarni taklif etish, ularning fikrini tinglash, "Agar sen uning o'rnida bo'lganingda nima qilarding?" kabi savollar asosida mulohaza yuritishga undash samarali pedagogik imkoniyatlardan biridir. Bunday mashg'ulotlar orqali o'quvchilarda o'z his-tuyg'ularini boshqarish, boshqa insonlarning holatini tushunish, mehr-oqibat, bag'rikenglik, o'zaro yordam va mas'uliyat kabi ijobiy sifatlarni rivojlantirish mumkin.

Shu sababli boshlang'ich ta'limda empatiyani rivojlantirishning nazariy asoslarini o'rganish, uning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash, o'quvchilarda empatik ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiluvchi samarali metod va vositalarni ishlab chiqish hamda ta'lim jarayoniga tatbiq etish muhim ilmiy-amaliy vazifalardan biri hisoblanadi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqot boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarda empatiyani rivojlantirishning nazariy asoslari va pedagogik imkoniyatlarini o'rganishga yo'naltirilgan bo'lib, nazariy, empirik va tahliliy metodlarning uyg'unligiga asoslandi. Tadqiqotning metodologik asosini shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv, ijtimoiy-emotsional ta'lim konsepsiyasi hamda o'quvchilarning kommunikativ va ijtimoiy rivojlanishiga oid ilmiy qarashlar tashkil etdi. Shuningdek, boshlang'ich ta'lim, bolalar psixologiyasi, pedagogika va ijtimoiy-emotsional rivojlanishga oid ilmiy-metodik adabiyotlar hamda zamonaviy pedagogik tajribalar tahlil qilindi.

Tadqiqot jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarida empatiyaning mazmuni, asosiy tarkibiy qismlari, shakllanish xususiyatlari, rivojlantirishning samarali shakl va metodlari hamda empatik ko'nikmalarning o'quvchilarning ijtimoiy va kommunikativ rivojlanishidagi ahamiyati asosiy o'rganish obyekti sifatida belgilandi. Xususan, o'quvchilarning boshqalarning his-tuyg'ularini anglash, o'zga insonning nuqtayi nazarini tushunish, tinglash, hamdardlik bildirish, o'zaro yordam ko'rsatish va turli ijtimoiy vaziyatlarda to'g'ri munosabat bildirish ko'nikmalarining pedagogik imkoniyatlari o'rganildi.

Tadqiqot davomida ilmiy ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish uchun pedagogik kuzatish, suhbat, so'rovnoma, test, vaziyatli topshiriqlar, rolli o'yinlar hamda pedagogik tajriba-sinov metodlaridan foydalanildi. Pedagogik kuzatish orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining

tengdoshlari bilan muloqoti, o'zaro munosabati, boshqa bolalarning his-tuyg'ulariga munosabati, yordam berishga tayyorligi va jamoaviy faoliyatdagi xatti-harakatlari o'rganildi. Suhbat metodi yordamida o'quvchilarning turli hissiy vaziyatlarni qanday tushunishi, boshqalarning kechinmalarini anglash darajasi va muayyan vaziyatlarda qanday munosabat bildirishlari tahlil qilindi. O'quvchilarga turli hayotiy vaziyatlar asosida savollar berilib, ularning "Agar sen uning o'rnida bo'lganingda nima qilarding?", "Bu vaziyatda u o'zini qanday his qilishi mumkin?" kabi savollarga bergan javoblari o'rganildi. Olingan ma'lumotlar o'quvchilarda empatik ko'nikmalarni rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojlarni aniqlashga xizmat qildi.

So'rovnoma va test metodlari orqali o'quvchilarning empatiya darajasi, kommunikativ ko'nikmalari, tengdoshlari bilan munosabati, hissiy sezgirligi, boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish qobiliyati hamda ijtimoiy vaziyatlarda o'zini tutish xususiyatlari o'rganildi. Shuningdek, o'quvchilarning o'zaro hamkorlik qilish, boshqalarning fikrini tinglash, yordamga muhtoj tengdoshlarini qo'llab-quvvatlash va nizoli vaziyatlarda murosaga kelish qobiliyatlari ham tahlil qilindi.

Tadqiqotning muhim qismi sifatida pedagogik tajriba-sinov ishlari tashkil etildi. Tajriba ikki bosqichda – aniqlovchi va shakllantiruvchi bosqichlarda amalga oshirildi. Aniqlovchi bosqichda boshlang'ich sinf o'quvchilarining empatik ko'nikmalari, hissiy sezgirligi, muloqot madaniyati va boshqalarning holatini tushunish darajasi o'rganildi. Olingan natijalar o'quvchilarda empatiyani rivojlantirishga qaratilgan metodik ishlarni belgilash uchun asos bo'lib xizmat qildi.

Shakllantiruvchi bosqichda empatiyani rivojlantirishga qaratilgan rolli o'yinlar, badiiy asarlar asosida suhbatlar, muammoli vaziyatlar, "his-tuyg'ularni topish" mashqlari, guruhli va juftlikdagi topshiriqlar, kommunikativ mashqlar hamda hamkorlikka asoslangan faoliyatlar amaliyotga joriy etildi. O'quvchilar turli ijtimoiy vaziyatlarni modellashtirish, qahramonlarning hissiy holatini aniqlash, turli nuqtayi nazarlarni tahlil qilish va muqobil yechimlarni taklif etish jarayonlariga faol jalb qilindi. Mazkur faoliyatlar ularning boshqalarning his-tuyg'ularini anglash, o'z fikrini to'g'ri ifodalash, tinglash, hamdardlik bildirish va ijobiy muloqot o'rnatish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qildi.

NATIJALAR

Ushbu tadqiqot doirasida boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarda empatiyani rivojlantirishning nazariy asoslari va pedagogik imkoniyatlari empirik tahlil asosida o'rganildi. Pedagogik kuzatishlar, suhbatlar, so'rovnomalarda, vaziyatli topshiriqlar hamda tajriba-sinov ishlari natijalari empatiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvlar o'quvchilarning boshqalarning his-tuyg'ularini anglash, ularning holatini tushunish, muloqot qilish va ijobiy munosabat bildirish ko'nikmalariga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi.

Aniqlovchi bosqichda boshlang'ich sinf o'quvchilarining empatik ko'nikmalari yetarli darajada shakllanmaganligi, ayniqsa, boshqa insonlarning hissiy holatini anglash, o'zga nuqtayi nazarni tushunish, hamdardlik bildirish va turli ijtimoiy vaziyatlarda to'g'ri munosabat bildirish ko'nikmalarida ayrim kamchiliklar mavjudligi aniqlandi. Ayrim o'quvchilarning tengdoshlari bilan muloqotda o'z fikrini ustun qo'yishi, boshqalarning his-tuyg'ularini yetarlicha hisobga olmasligi hamda nizoli vaziyatlarda hissiy munosabat bildirishi kuzatildi.

So'rovnoma va suhbat natijalari o'quvchilarning aksariyati "yaxshilik", "mehribonlik", "yordam", "do'stlik" kabi tushunchalar haqida umumiy tasavvurga ega ekanligini, biroq mazkur tushunchalarni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashda ayrim qiyinchiliklarga duch kelishini ko'rsatdi. Ayniqsa, boshqa insonning ruhiy holatini aniqlash, uning o'rniga o'zini qo'yib ko'rish, hissiy kechinmalarni to'g'ri baholash, tinglash va muammoli vaziyatlarda hamdardlik bilan munosabat bildirish ko'nikmalarini rivojlantirish zarurati aniqlandi.

Shakllantiruvchi bosqichda o'quvchilarning empatik ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan rolli o'yinlar, badiiy asarlar asosida suhbatlar, muammoli vaziyatlar, "Agar men uning o'rnida bo'lganimda..." kabi mashqlar, hissiy vaziyatlarni tahlil qilish, "Aqliy hujum", "Klaster", guruhli

va juftlikdagi topshiriqlar hamda kommunikativ mashqlar amaliyotga joriy etildi. O'quvchilar turli hayotiy vaziyatlarni modellashirish, qahramonlarning hissiy holatini aniqlash, vaziyatga turli nuqtayi nazardan yondashish, muqobil yechimlarni ishlab chiqish va o'z fikrlarini asoslash jarayonlarida faol ishtirok etdilar.

Tajriba-sinov natijalari shuni ko'rsatdiki, empatiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan mashg'ulotlarda muntazam ishtirok etgan o'quvchilarning boshqalarning his-tuyg'ularini anglash, tinglash, hamdardlik bildirish, o'zaro yordam ko'rsatish va ijobiy muloqot o'rnatish ko'nikmalarida ijobiy o'zgarishlar kuzatildi. Shuningdek, ularning bag'rikenglik, mehr-oqibat, o'zaro hurmat, hamkorlik va ijtimoiy mas'uliyat kabi sifatlari rivojlanganligi aniqlandi.

Tadqiqot natijalari empatiyani rivojlantirish o'quvchilarning nafaqat ijtimoiy-emotsional, balki kommunikativ va shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi. O'quvchilar turli vaziyatlarda o'z his-tuyg'ularini yaxshiroq anglash, tengdoshlarining kechinmalarini tushunish, ularning fikrlarini tinglash va nizoli vaziyatlarda murosali yechim izlash bo'yicha amaliy tajribaga ega bo'ldilar.

Umumiy tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich ta'lim jarayonida empatiyani tizimli va maqsadli ravishda rivojlantirish o'quvchilarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyasini shakllantirish, o'zaro munosabatlar sifatini yaxshilash, sog'lom psixologik muhitni yaratish hamda ta'lim jarayonida konstruktiv va ijobiy munosabatlarni ta'minlashning muhim pedagogik omili hisoblanadi. Shu bilan birga, o'qituvchining empatik yondashuvi va shaxsiy namunasi o'quvchilarda mazkur sifatlarni shakllantirishning muhim shartlaridan biri ekanligi aniqlandi.

MUHOKAMA

Ushbu tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim jarayonida empatiyani rivojlantirish o'quvchilarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishi, kommunikativ ko'nikmalari va shaxslararo munosabatlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Olingan empirik ma'lumotlar empatiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvlar o'quvchilarning boshqalarning his-tuyg'ularini anglash, ularning nuqtayi nazarini tushunish, hamdardlik bildirish va turli vaziyatlarda ijobiy munosabat bildirish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali ekanligini tasdiqladi. Bu esa boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga alohida e'tibor qaratish zarurligini ko'rsatadi.

Tadqiqot davomida aniqlangan natijalar empatiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan mashg'ulotlarda o'quvchilarning faolligi, muloqotga kirishishi va turli ijtimoiy vaziyatlarni tahlil qilishga qiziqishi yuqori bo'lganligini ko'rsatdi. Rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar, badiiy asarlar asosida suhbatlar, hissiy vaziyatlarni tahlil qilish, guruhli va juftlikdagi mashqlar o'quvchilarning boshqa insonlarning kechinmalarini tushunish, o'z fikrini ifodalash va muqobil yechimlarni izlash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qildi. Mazkur natijalar empatiyani shakllantirishda faol va interfaol pedagogik metodlardan foydalanishning samaradorligini amaliy jihatdan tasdiqlaydi.

Mazkur natijalar zamonaviy ta'limda shaxsga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy va ijtimoiy-emotsional yondashuvlarning asosiy tamoyillari bilan hamohangdir. Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchining rivojlanishi faqat akademik bilimlarni egallash bilan chegaralanmay, balki uning o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqalarni tushunish, samarali muloqot qilish va ijtimoiy vaziyatlarga moslashish qobiliyatlarini ham qamrab oladi. Tadqiqot natijalari boshlang'ich sinflardan o'qituvchilarning ko'nikmalarini tizimli ravishda rivojlantirish o'quvchilarning har tomonlama shakllanishida muhim ekanligini tasdiqladi.

Shuningdek, empatiyaga asoslangan pedagogik faoliyat o'quvchilarning kommunikativ va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Suhbat, munozara, rolli o'yin va guruhli faoliyatlar davomida o'quvchilarning tinglash, suhbatdosh fikrini hurmat qilish, o'z his-tuyg'ularini ifodalash, boshqalarning hissiy holatini tushunish va hamkorlik qilish

ko'nikmalari rivojlandi. Bu esa boshlang'ich sinf jamoasida o'zaro hurmat, ishonch va ijobiy psixologik muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida ta'lim jarayonidagi ijobiy o'zgarishlar ham kuzatildi. Empatiyani rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlarda o'quvchilar kichik guruhlarda ishlash, fikr almashish, turli vaziyatlarni birgalikda tahlil qilish va o'zaro yordam ko'rsatish orqali hamkorlik ko'nikmalarini mustahkamladilar. Ayniqsa, rolli o'yinlar va muammoli vaziyatlar o'quvchilarga o'zlarini boshqa insonning o'rniga qo'yib ko'rish, vaziyatga turli nuqtayi nazardan yondashish va tegishli xulq-atvor variantlarini tanlash imkonini berdi. Natijada ta'lim jarayonida o'zaro hurmat, hamkorlik va hissiy qo'llab-quvvatlashga asoslangan ijobiy pedagogik muhit shakllandi.

Bundan tashqari, tadqiqot natijalari empatiyaning rivojlantirish o'quvchilarning nizoli va muammoli vaziyatlarda mustaqil fikrlash hamda to'g'ri qaror qabul qilish qobiliyatlarini shakllantirishda ham muhim o'rin tutishini ko'rsatdi. O'quvchilar vaziyat ishtirokchilarining his-tuyg'ularini hisobga olish, muammoni turli nuqtayi nazardan baholash, muqobil yechimlarni taklif qilish va eng maqbul xatti-harakatni tanlash orqali o'zlarining ijtimoiy va tahliliy ko'nikmalarini rivojlantirdilar.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'limda empatiyaning rivojlantirish o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, kommunikativ kompetensiyasini takomillashtirish, ijobiy sinf muhitini shakllantirish hamda o'zaro hurmat va hamkorlik munosabatlarini mustahkamlashning samarali pedagogik vositasi ekanligini ko'rsatdi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'lim jarayonida empatiyaning rivojlantirish o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishi, ijobiy shaxslararo munosabatlarni shakllantirishi va sog'lom psixologik muhitda ta'lim olishini ta'minlovchi muhim pedagogik omillardan biridir. Empatiya orqali o'quvchilarda boshqa insonlarning his-tuyg'ularini anglash, ularning fikr va kechinmalarini hurmat qilish, hamdardlik bildirish hamda turli ijtimoiy vaziyatlarda to'g'ri munosabat bildirish ko'nikmalari shakllanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, empatiyaning rivojlantirishga yo'naltirilgan rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar, badiiy asarlar asosida suhbatlar, guruhli va juftlikdagi topshiriqlar, kommunikativ mashqlar hamda hamkorlikka asoslangan faoliyatlar o'quvchilarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Mazkur metodlar o'quvchilarning faolligini oshirish bilan birga, ularni vaziyatlarga turli nuqtayi nazardan qarashga, boshqalarning holatini tushunishga va muammolarni tinch yo'l bilan hal etishga o'rgatadi.

Shuningdek, o'qituvchining empatik munosabati va shaxsiy namunasi boshlang'ich sinf o'quvchilarida empatik sifatlarni shakllantirishning muhim sharti ekanligi aniqlandi. O'qituvchi tomonidan yaratilgan samimiy, xavfsiz va qo'llab-quvvatlovchi pedagogik muhit o'quvchilarning o'z his-tuyg'ularini erkin ifodalashi, boshqalarni tinglashi va o'zaro hurmat asosida muloqot qilishiga imkon beradi. Umuman olganda, empatiyaning boshlang'ich ta'lim jarayoniga tizimli ravishda integratsiya qilish o'quvchilarda mehr-oqibat, bag'rikenglik, o'zaro yordam, hurmat, mas'uliyat va hamkorlik kabi ijobiy insoniy fazilatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu sababli boshlang'ich sinf o'qituvchilarining empatiyaning rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy pedagogik metodlardan samarali foydalanishi va ushbu jarayonni muntazam tashkil etishi ta'lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2010.
2. Mavlonova R.A., To'rayeva O.T., Holiqberdiyev K.M. Pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2008.

3. Hasanboyev J., To'raikulov X.A., Haydarov M., Hasanboyeva O. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2011.
4. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
5. Piaget J. The Moral Judgment of the Child. – New York: Free Press, 1965.
6. Rogers C.R. On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy. – Boston: Houghton Mifflin, 1961.
7. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. – New York: Bantam Books, 1995.
8. Davis M.H. Empathy: A Social Psychological Approach. – Madison: Brown & Benchmark, 1994.
9. Hoffman M.L. Empathy and Moral Development: Implications for Caring and Justice. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
10. Eisenberg N., Fabes R.A., Spinrad T.L. Prosocial Development // Handbook of Child Psychology: Social, Emotional, and Personality Development. – Hoboken: Wiley, 2006.
11. Denham S.A. Emotional Development in Young Children. – New York: Guilford Press, 1998.
12. CASEL. Social and Emotional Learning (SEL) Framework. – Chicago: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning, 2020.
13. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. – Paris: UNESCO, 2021.
14. OECD. Social and Emotional Skills for Student Success and Well-being. – Paris: OECD Publishing, 2019.
15. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. O'RQ-637-son, 23.09.2020.

INNOVATIVE
ACADEMY